

VEIER UT AV ARBEIDSLIVET ETTER FYLTE 50 ÅR

Av Espen Steinung Dahl

Sammendrag

Det er et mål å øke sysselsettingen blant seniorer. Vi har identifisert personer som var i arbeid ved 50 års alder og fulgt dem år for år, for å se om de har holdt seg i arbeid i perioden fram til de mottar alderspensjon. For dem som har forlatt arbeidslivet, har vi sett på hvilken vei de har tatt ut. De fleste går rett over til alderspensjon eller AFP. Rundt to av ti tar veien om uføretrygd rett etter jobbslutt, mens totalt i underkant av tre av ti mottar uføretrygd før de tar ut alderspensjon.

Personene som har nådd 50 års alder har de ti siste årene i økende grad fortsatt i arbeidslivet sammenlignet med tidligere fødselskull. Dette gjelder spesielt etter at de har fylt 60 år, og gjelder både menn og kvinner. Flere seniorer i arbeid betyr at det er færre som kun mottar pensjon eller stønad fra NAV. Vi finner spesielt en nedgang i overgangen til uføretrygd.

Hvilke veier personer tar ut av arbeidslivet påvirkes av både interne og eksterne faktorer. Interne faktorer kan være den enkeltes helse, utdanning og yrke, avveining mellom konsum og fritid, og andre forhold. Eksterne forhold påvirker hvilke muligheter man har til å fortsette i, eller tre ut av arbeidslivet. Det siste tiåret har det vært flere institusjonelle endringer som kan ha påvirket disse veiene. blant annet NAV-reformen og pensjonsreformen. Konjunktursituasjonen vil dessuten være med på å forklare tallene.

Innledning

Sysselsettingen blant personer over 50 år har økt de siste årene, og IA-avtalens delmål 3 er nesten nådd (Haga 2015). I denne artikkelen skal vi se på hva som skjer med de som slutter i arbeid; hvilke veier de har tatt ut av arbeidslivet. Med veier ut av arbeidslivet mener vi her hvilke ytelser de eventuelt mottar fra NAV når de ikke lenger er i arbeid. Vi ser bort fra muligheten til å kombinere arbeid og ytelse, og betrakter alle som i arbeid så lenge de er i et registrert arbeidsforhold. Vi skal også se på midlertidige opphold fra arbeid, men hovedmotivet med artikkelen er å analysere den siste utturen fra arbeidslivet. Vi skal undersøke dette for årskullene som har fylt 67 år de siste ni årene, og se om det er noen forskjeller mellom disse. Tidligere undersøkelser, slik som evalueringer av pensjonsreformen, har gjerne undersøkt effekten av denne reformen på for eksempel sysselsettingen. Ved å følge alle personene som har kommet i pensjoneringsalder de siste årene, får vi en mulighet til å undersøke betydningen av flere reformer samtidig.

Dette er en beskrivende artikkel, hvor vi kun ser på hvilke ytelser personer som går ut av arbeidslivet mottar. Det vil si at vi i liten grad forsøker å forklare hvorfor personer tar ulike veier ut av arbeidslivet, eller hva som ligger bak endringer vi observerer over tid. Vi har fulgt de som var registrert som arbeidstakere som 50-åringer og sjekket om de fortsatt har vært

i arbeid fram til de har fylt 67 år, eller så langt det er mulig å følge hvert enkelt fødselskull. Dersom de ikke lenger er i arbeid, har vi undersøkt om de mottar stønader fra NAV eller AFP i privat eller offentlig sektor. Vi har fulgt alle fra og med 1940-kullet til og med 1948-kullet. De første vil da komme inn i analysen som 50-åringer i 1990, mens de siste fyller 67 år i løpet av 2015.

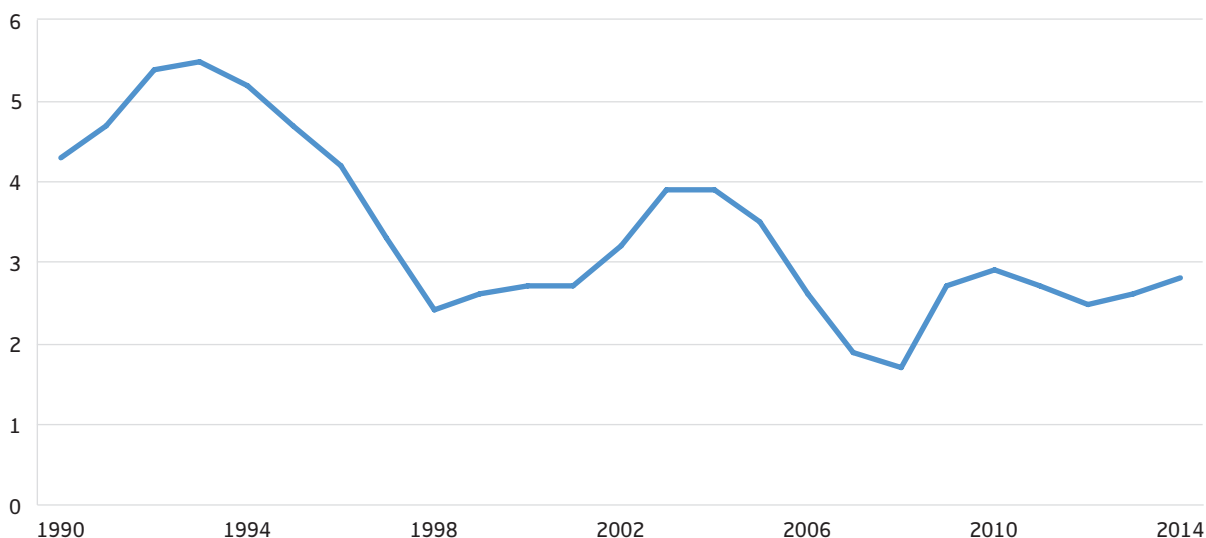
Faktorer som kan påvirke veien ut av arbeidslivet

Hvilke veier de sysselsatte går ut av arbeidslivet avhenger av flere faktorer, og utturenen kan være både frivillig og ufrivillig, i ulike grader. Noen får svekket arbeidsevnen på grunn av helseproblemer, og får dermed rett til sykepenger, arbeidsavklaringspenger eller uføretrygd. Andre fratrer fra arbeidslivet av egen vilje, og kan ta ut AFP dersom de har rett til det, eller alderspensjon fra folketrygden. Noen mister jobben, og får da normalt rett til dagpenger i en periode. For noen seniorer er dette første skritt ut av arbeidslivet, mens andre lykkes i å komme tilbake til jobb igjen.

Eksterne faktorer

Ulike eksterne forhold påvirker sannsynligheten for å fortsette i jobb. Et av de viktigste er de makroøkonomiske konjunktorene. I perioden vi ser på her har for eksempel arbeidsledigheten variert relativt mye (figur

Figur 1. Registrerte helt ledige i prosent av arbeidsstyrken

Kilde: NAV

1). I starten av perioden var ledigheten stigende og relativt høy, mens den var på bunn i forkant av finanskrisen i 2008. Dette påvirker sannsynligheten for at personene i vår analyse holder seg i arbeid.

Det er også ulike institusjonelle forhold som kan ha påvirket sannsynligheten for å fortsette i jobb, blant annet flere store reformer på velferdsområdet. I 1994 ble atfføringspengene delt i to ytelser: rehabiliteringspenger og atfføringspenger (St.meld. nr. 9 (2006–2007)). Formålet med denne delingen var at rehabiliteringspenger skulle sikre inntekt under medisinsk behandling, mens atfføringspenger skulle sikre inntekt under yrkesrettet atfføring. I 2004 ble den daværende uførepensjonsordningen delt inn i en tidsbegrenset og en varig uføreytelse, for å signalisere at vi ikke forventer at alle som er arbeidsuføre vil være det for resten av livet. I 2010 ble de tre midlertidige ytelsene samlet til én ytelse: arbeidsavklaringspenger. Formålet med denne sammenslåingen var å legge til rette for tidligere og tettere oppfølging av mottakerne og dermed for at flere raskere kommer tilbake til arbeid eller i arbeidsrettet aktivitet. Hvorvidt disse endringene har påvirket de sysselsattes uttreden av arbeidslivet er usikkert, siden denne reformen ikke er evaluert ennå.

Et av målene med pensjonsreformen av 2011 var å få eldre arbeidstakere til å stå lenger i jobb. Det har gått relativt kort tid siden innføringen, men reformen ser allerede ut til å ha hatt positiv effekt på sysselsettingen (Dahl og Lien 2013; Hernæs m.fl. 2015). Dette gjelder spesielt for personer i privat sektor med rett til AFP, hvor arbeidsinsentivene har blitt forbedret i størst grad.

Målet med NAV-reformen var blant annet å få flere i arbeid og aktivitet og færre på stønad. NAV-reformen innebar en sammenslåing av trygdeetaten, arbeidsmarkedsetaten og de kommunale sosialkontorene, og ble gjennomført gradvis fra 2006. I den nylig avsluttede effektevalueringen av reformen, ser det ikke ut som det har blitt flere i arbeid og færre på stønad. På kort sikt ser det tvert imot ut til at innføringsproblemer har medført det motsatte (Schreiner og Markusen 2012). Men etter at oppstartsproblemene løste seg opp, ser den ugunstige utviklingen i stor grad ut til å være reversert (Fevang m.fl. 2014). De langsiktige effektene av NAV-reformen er fortsatt ukjente.

De fleste som mottar de helserelaterte ytelsene nevnt over, starter med en periode med sykepenger. Vi skal ikke se på mottak av sykepenger her, fordi sykmeldte normalt er regnet for å være i arbeid, men variasjonen i sykefraværet vil kunne påvirke antallet som går over til andre helserelaterte ytelser. Det har vært en nedgang i sykefraværet fra 2003 og fram til i dag, og en minst like stor nedgang i antallet som bruker opp sykepengerrettighetene (Kann m.fl. 2013). Dermed har det også blitt færre som går over til mer varige ytelser.

Interne faktorer

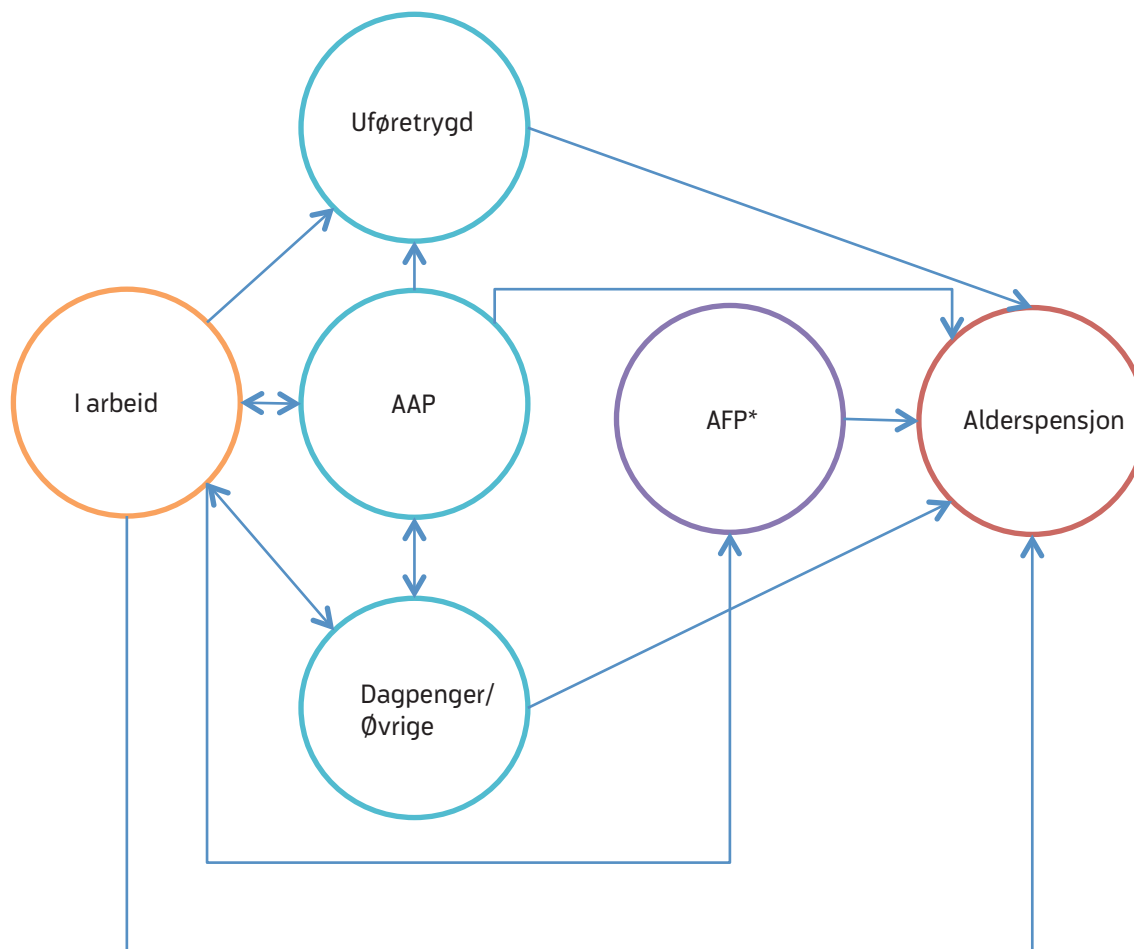
Utviklingen i sammensetningen av de sysselsatte som gruppe vil også kunne påvirke veiene ut av arbeidslivet. Antall år i arbeidslivet etter fylte 50 år har økt med 1,9 år fra 2001 til 2014 (Haga 2015). Det er ulike forklaringer på denne utviklingen i tillegg til de eksterne påvirkningsfaktorene som allerede er diskutert. Det gjelder blant annet lavere dødelighet og flere friske leveår, høyere utdanningsnivå blant seniorer, en generasjonseffekt blant kvinner hvor de i større grad enn tidligere er yrkesaktive og derfor jobber mer som seniorer, samt mer positive holdninger til seniorer i arbeid både blant arbeidsgivere og arbeidstakere (Dahl og Lien 2013).

Mulige veier ut av arbeidslivet

I figur 2 har vi illustrert de viktigste bevegelsene ut av arbeidslivet. Det er mulig med midlertidige opphold i andre tilstander, for så å komme tilbake til arbeid. Dette er mest vanlig blant de som mottar dagpenger og de som er karakterisert som «øvrig», men også til en viss grad blant mottakerne av arbeidsavklaringspenger. Teoretisk sett er det også mulig at enkelte beveger seg fra uføretrygd og AFP tilbake til arbeid, men i praksis gjelder dette kun et fåtall. Vi har her forutsatt at tilstandene er gjensidig utelukkende, dvs. at personer ikke kan være i flere tilstander hvert år (se faktaboks om data og metode for hvordan dette er gjort). I tillegg til de tilstandene vi har illustrert her, kan personene motta gjenlevendepensjon en periode, eller de kan utvandre eller dø.

Det er forskjeller i de ulike tilstandenes inngangsvilkår. For å motta arbeidsavklaringspenger eller uføretrygd er det en forutsetning at arbeidsevnen er nedsatt midlertidig eller varig på grunn av skade eller sykdom. Dette er dessuten ytelser det er mulig å motta

Figur 2. Bevegelser mellom ulike tilstander for personer som i utgangspunktet er sysselsatt

* AFP gjelder AFP i offentlig sektor eller AFP i privat sektor før 2011.

fram til fylte 67 år. Arbeidsavklaringspenger ble som nevnt innført i mars 2010 som en erstatning for ytelsene attføringspenger, rehabiliteringspenger og tidsbegrenset uførestønad. For perioden før 2010 har vi samlet disse tre ytelsene, og kaller dem arbeidsavklaringspenger.

De fleste arbeidstakere i offentlig sektor har hatt og har fortsatt rett til å ta ut AFP som en tidligpensjonsordning fra fylte 62 år. Tidligere var AFP i privat sektor også en slik ordning. Men med pensjonsreformen ble dette endret, slik at AFP i privat sektor nå er et livsvarig tillegg til alderspensjonen. Mens AFP i offentlig sektor i stor grad avkortes mot arbeidsinntekt, kan AFP i privat sektor, slik som alderspensjonen, fritt kombineres med fortsatt arbeidsinntekt. I figuren betyr AFP enten AFP i offentlig sektor eller AFP etter gammel tidligpensjonsordning i privat sektor.

Mange av de som regnes som «øvrige» kan være personer med tjenstepensjoner knyttet til særaldersgrenser. Disse pensjonene har vi ikke oversikt over. Det finnes en rekke yrkesgrupper som har særaldersgrenser som er lavere enn den alminnelige aldersgrensen, både innen offentlig og privat sektor. I offentlig sektor er om lag 30 prosent av de tilsatte omfattet av særaldersgrenser, 12 prosent i staten og 40 prosent i kommunene, mens i privat sektor er tilsvarende andel på ca. 8 prosent (St. meld. nr. 6 (2006–2007)).

Gjenlevendepensjon er en relativ liten ordning i denne sammenhengen, og vi viser ikke denne eksplisitt i figuren. Denne pensjonstypen har helt andre inngangsvilkår enn de øvrige pensjons- og stønadsordningene vi ser på her. Gjenlevendepensjon gis til personer etter dødsfall for sin ektefelle, registrerte partner eller samboer. Denne pensjonen avkortes mot inntekt og forven-

DATA OG METODE

Vi har fulgt hvert årskull født fra 1940 til og med 1948, begrenset til dem som var i arbeid som 50-åring, og fram til 68 år, da de fleste har blitt alderspensjonister, eller så langt det foreligger data for de yngste årskullene. Vi har benyttet data fra og med 1990 til og med utgangen av 2014. For 1948-kullet betyr det at vi da har data fram til de har fylt 66 år.

Arbeidstaker-/arbeidsgiverregisteret (AA-registeret) er benyttet som grunnlag for å trekke kohortene og for å bestemme om personer er i arbeid på et senere tidspunkt eller ikke. Det betyr at vi ser bort fra dem som eventuelt er selvstendig næringsdrivende eller av andre årsaker er sysselsatt uten å være registrert i AA-registeret.

Vi har undersøkt statusen for alle ved utgangen av hvert år. Dersom vi ikke finner dem i AA-registeret, undersøker vi om de mottar en av følgende pensjoner eller stønader: alderspensjon, uføretrygd, gjenlevendepensjon, privat AFP, offentlig AFP, arbeidsavklaringspenger eller ytelsene den erstattet, eller dagpenger. Vi har her sett bort fra muligheten for at enkelte mottar flere ytelser eller kombinerer arbeid og pensjon/ytelse. Dette har vi gjort ved å la arbeidsforhold gå foran mottak av ytelser, mens ytelsene/pensjonene «trumfer» hverandre i den rekkefølgen de er oppgitt over. Årsaken er at vi her ønsker å fokusere på veier ut av arbeidslivet, og det er da rimelig å kategorisere personer som kombinerer arbeid med en pensjon eller ytelse, som å være i arbeid. Grunnlaget for koblingene er NAVs ulike stønadsregistre.

Før vi sjekker om en person er i arbeid eller mottar pensjon/ytelse, kontrollerer vi om han eller hun fortsatt er i live og bosatt i landet. Vi benytter her opplysninger fra folkeregisteret.

Vi har ikke undersøkt mottak av sykepenger. De fleste som mottar sykepenger er fortsatt i et arbeidsforhold. Kategorien «øvrige» inkluderer de som ikke er registrert med et arbeidsforhold eller som er mottaker av en annen pensjon/ytelse enn de som er nevnt over. Det kan også være enkelte selvstendig næringsdrivende inkludert i «øvrige», men siden populasjonen er de som var i et arbeidsforhold som 50-åring, vil det trolig være få som går over til kun å være selvstendige.

tet inntekt for personer under 55 år. Sistnevnte gruppe er forventet å ha inntekt på minst to ganger grunnbeløpet etter en overgangsperiode på ett år.

Økt antall år i arbeid

Vi har altså fulgt ulike årskull som var i arbeid da de var 50 år, hvert år fremover så langt vi har data, men maksimalt til de fyller 68 år, da de aller fleste har blitt

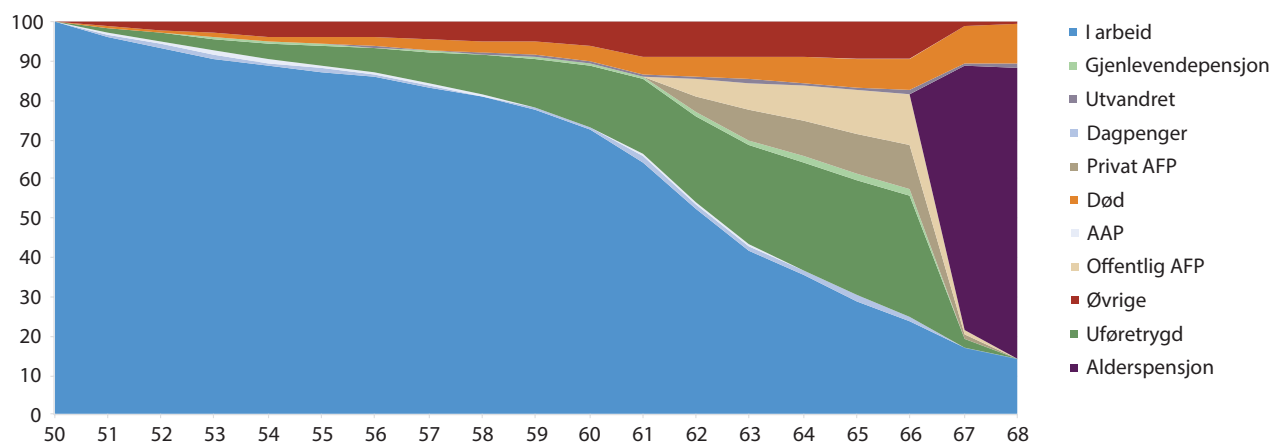
alderspensjonister. Vi viser her andelen som er i de ulike tilstandene ved ulike aldre for to årskull, 1940- og 1946-kullet (henholdsvis figur 3 og 4). Andelen som fortsatt er i arbeid synker relativt jevnt de første ti årene fram til personene fyller 60 år, for deretter å synke raskere fram til 67 års alder. Den tilstanden som øker mest før fylte 67 år er uføretrygd. Enkelte blir mottakere av arbeidsavklaringspenger eller dagpenger. Senere skal vi se på hva de som mottar disse midlertidige ytelsene har overgang til etterpå. Fra fylte 62 år hadde en del mulighet til å ta ut AFP. Etter at pensjonsreformen trådte i kraft åpnet også muligheten seg for uttak av alderspensjon fra 62 år, dersom visse vilkår er oppfylt. Men de fleksible uttaksreglene som kom med pensjonsreformen gjaldt ikke for 1940-kullet, slik at vi for disse kun finner uttak av AFP for dem som slutter i jobb før 67 år. Vi ser at det er omtrent like mange med privat og offentlig AFP. Ved utgangen av året de fyller 68 år, er 14 prosent fortsatt i jobb, mens resten av de som fortsatt er bosatt i landet og i live er mottakere av alderspensjon.

Utviklingen for de to kullene er relativt lik. Det er likevel enkelte forskjeller det er verdt å merke seg. Det ser ut som det er marginalt flere i 1940-kullet enn i 1946-kullet som holder seg i jobb i 50-årene. Men dette snur når de fyller 60 (henholdsvis i 2000 og 2006), og det er etter hvert langt flere av 1946-kullet som fortsatt er i jobb. Vi skal se nærmere på dette senere.

Hvis vi summerer andelene som fortsatt er i arbeid for hvert år, finner vi et uttrykk for gjennomsnittlig antall år i arbeid. Antall år i arbeid fram til 68 års alder for 1940-kullet var da i gjennomsnitt 11,2 år, av maksimalt 18 år. For 1946-kullet har dette økt noe, til 11,4 år i arbeid i gjennomsnitt.

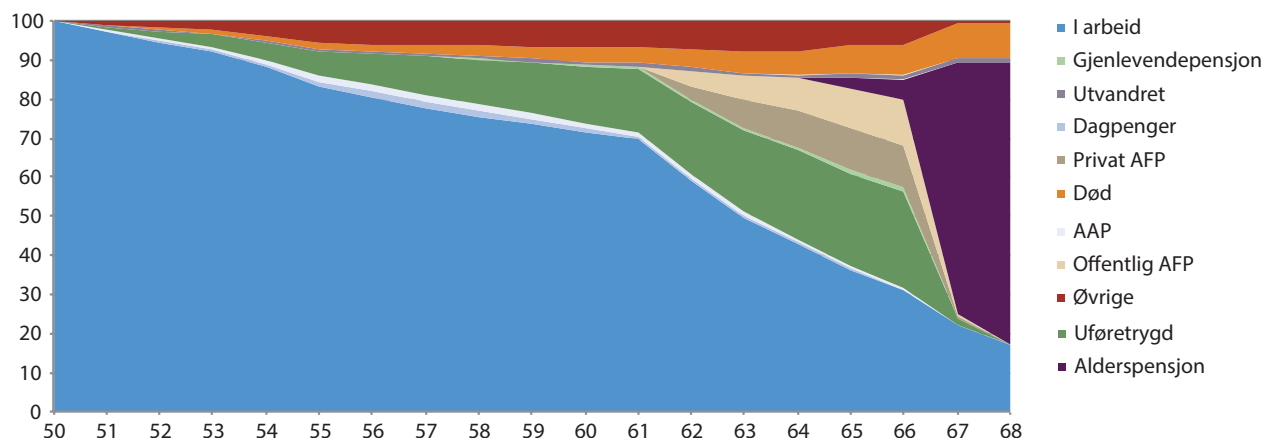
Når det gjelder ytelser til de som ikke er i registrert arbeid, så er det noen flere som mottar uføretrygd i 1940-kullet enn i 1946-kullet. Dette kan ha sammenheng med endringer i ordningene som diskutert i innledningen, men kan også skyldes at de i det yngste kullet har bedre helse. Derimot er det noen flere som mottar arbeidsavklaringspenger eller ytelsene den erstattet i det yngste kullet. En mulig forklaring er at det var flere i 1946-kullet som mottok tidsbegrenset

Figur 3. Andelen som er i ulike tilstander, etter alder. 1940-kullet. Prosent

Kilde: NAV

Figur 4. Andelen som er i ulike tilstander, etter alder. 1946-kullet. Prosent

Kilde: NAV

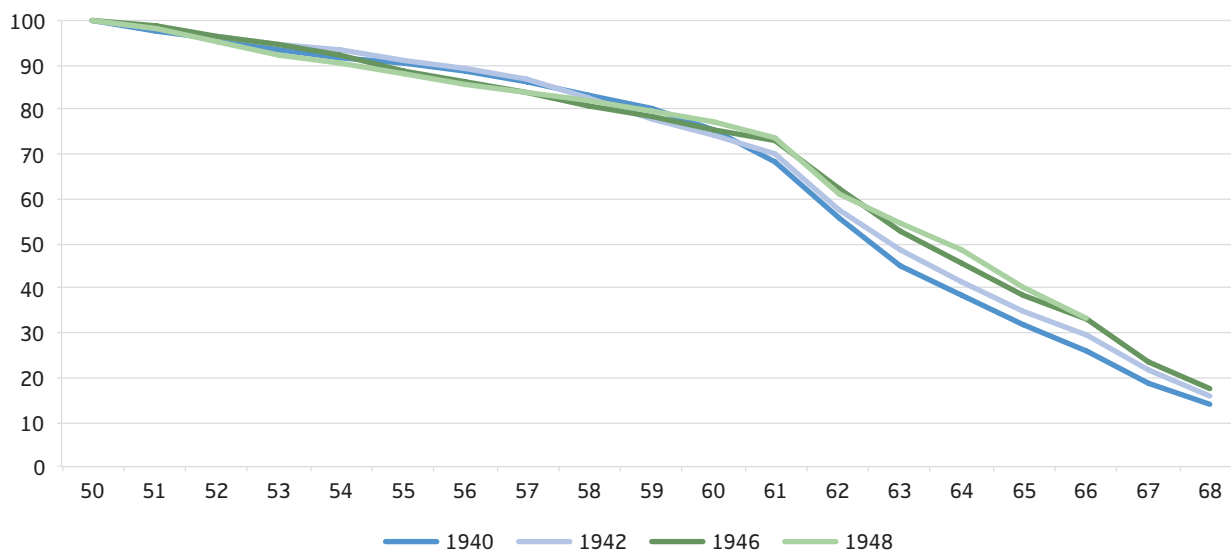
uførestønad før denne ytelsen ble innlemmet i arbeidsavklaringspenger, mens det før innføringen av tidsbegrenset uførestønad var flere som gikk direkte til uføretrygd.

1946-kullet ble dessuten omfattet av de fleksible uttaksreglene av alderspensjon som kom med pensjonsreformen fra året de fylte 65 år. Dette gjenspeiles av at en del som slutter i arbeid gjenfinner vi som mottakere av alderspensjon også før de fyller 67 år.

Siste avgang fra arbeidslivet

Fram til nå har vi inkludert midlertidige opphold fra arbeidslivet i overgangene. Nå skal vi gå over til å se på den siste overgangen fra arbeidslivet. Hvis vi ser på *median* alder for avgang fra arbeidslivet, så har denne økt gradvis fra eldste til yngste kull som er med i disse analysene (se figur 5). Med median for avgangsalder menes tidspunktet hvor halvparten av dem som var i arbeid har gått ut av arbeidslivet. For 1940-kullet var median avgangsalder mellom 62 og 63 år. For

Figur 5. Andelen av dem som var i arbeid ved 50 år som fortsatt er i arbeid, etter alder. Utvalgte fødselskull. Prosent

Kilde: NAV

1948-kullet har den økt til mellom 63 og 64 år. Jo yngre kullene er, jo lengre holder de seg i arbeidslivet.

Hvis vi ser på differansen mellom ulike fødselskull i andelen som fortsatt er i arbeid, finner vi at det var marginalt flere som forlot arbeidslivet i 50-årene i 1946- og 1948-kullet enn i 1940-kullet (figur 6). Derimot er det i de yngste kullene langt flere som holder seg i arbeidslivet i 60-årene. For eksempel er det hele 10 prosentpoeng flere som fortsatt var i arbeid som 64-åring i 1948-kullet enn i 1940-kullet.

Dette skyldes sannsynligvis en kombinasjon av flere faktorer, som diskutert i innledningen. Samtidig er det verdt å nevne at sysselsettingen i utgangspunktet, det vil si ved fylte 50 år, er større for de yngre årskullene. Mens sju av ti i 1940-kullet er i registrert arbeid som 50-åring, så nærmer dette tallet seg åtte av ti for 1948-kullet. Det vil altså si at de yngste årskullene er både i jobb i større grad i utgangspunktet, og holder seg lengre i arbeidslivet etter det.

Arbeidsinsentivene i pensjonsreformen er nok en viktig forklaring på den positive utviklingen etter fylte 62 år for de yngste årskullene. De som har rett til AFP har både før og etter reformen hatt rett til å ta ut pensjon fra 62 år, men etter endringene avkortet ikke lenger pen-

sjonen mot arbeidsinntekt. Hernæs m.fl. (2015) viser at arbeidstilbudet har økt kraftig for denne gruppen.

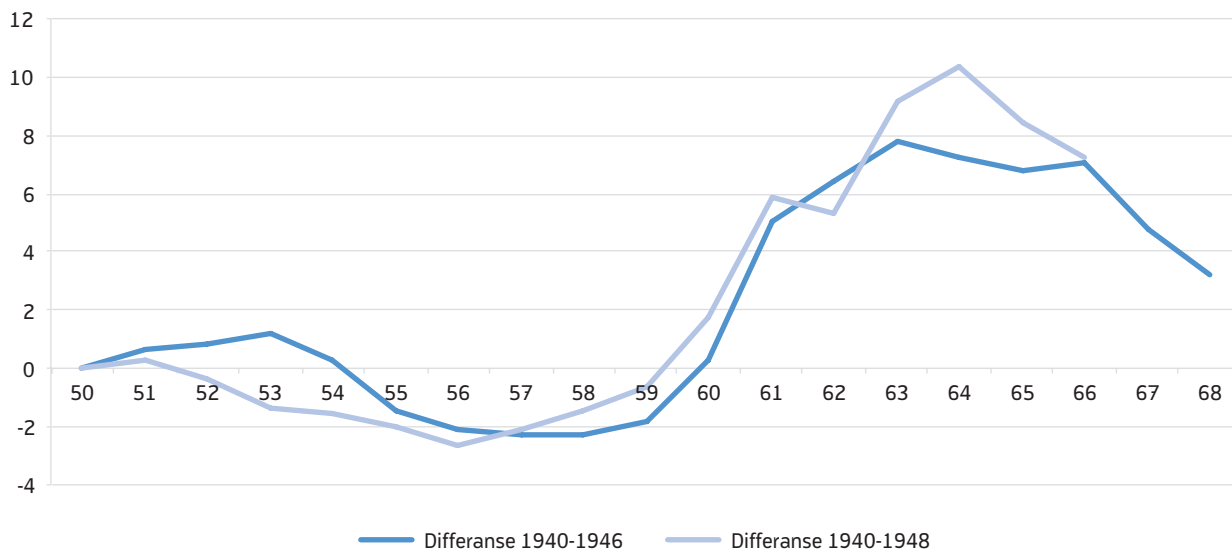
Nedgangen i sykefraværet fra starten av 2000-tallet og etterfølgende redusert overgang til andre helse-relaterte ytelser påvirker nok også disse tallene.

Hvis vi ser på tilsvarende differanser mellom 1940- og 1948-kullet for kvinner og menn hver for seg, så er disse relativt like (figur 7). Enkelte forskjeller er det likevel å merke seg. Det er noe mindre forskjell mellom 1940- og 1948-kullene blant kvinner enn menn i 50-årene. Vi finner også et merkbart skift når personene fyller 62 år. Fra denne alderen er økningen i andelen som fortsetter i arbeid større blant menn enn kvinner. Den viktigste forklaringen på dette er sannsynligvis at flere kvinner enn menn jobber i offentlig sektor, og dermed fortsatt har rett til AFP som en tidligpensjon. Selv om langt flere menn har benyttet seg av muligheten til å ta ut alderspensjon fra 62 år, kombinerer mange dette med fortsatt jobb.

Avgang direkte til pensjon mest vanlig

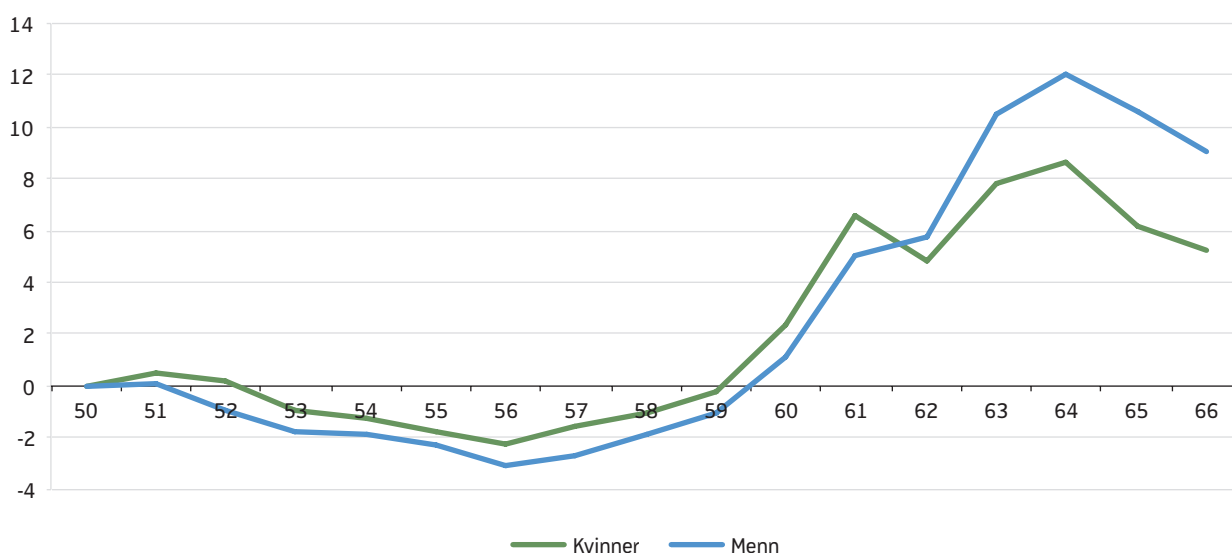
For dem som har forlatt arbeidslivet for godt, har vi sett på hvilken status de har ved utgangen av etterfølgende år (figur 8). Med «forlatt arbeidslivet» mener vi

Figur 6. Differanse mellom 1940- og 1946-/1948-kullet i andelen som fortsatt er i arbeid, etter alder. Prosentpoeng

Kilde: NAV

Figur 7. Differanse mellom 1940- og 1948-kullet i andelen som fortsatt er i arbeid, etter alder og kjønn. Prosentpoeng

Kilde: NAV

her det siste året vi finner en person i jobb, og ser da bort fra midlertidige perioder uten arbeid. Nesten én av fem forlater ikke arbeidslivet i det hele tatt i den perioden vi ser på her. Like mange finner vi igjen som har sluttet i jobb og blitt uføretrygdet. Det at såpass mange finnes igjen som mottakere av uføretrygd allerede året etter at de slutter i jobb er kanskje litt overraskende, siden det for de fleste går relativt lang tid fra arbeidsevnen blir svekket til de blir innvilget uføretrygd. Men det kan være at en del har kombinert ytelser med arbeid i perioden før de slutter helt i jobb. Dette kan det være interessant å se nærmere på i en senere analyse.

Mellom 10 og 13 prosent av de som var i jobb i utgangspunktet går over til en av pensjonsytelsene, henholdsvis privat eller offentlig AFP eller alderspensjon. Etter pensjonsreformen har det blitt mer vanlig å kombinere pensjon og arbeidsinntekt, siden det kan gjøres uten avkortning av pensjonen. Dette gjelder ikke for dem som mottar AFP i offentlig sektor, hvor pensjonen fortsatt avkortes mot arbeidsinntekt.

Redusert overgang til helserelaterede ytelser

Andelen som har gått fra arbeid og over til helserelaterede ytelser har hatt en jevn nedgang fra 1940- til 1946-kullet (figur 9). Men samtidig som andelen som

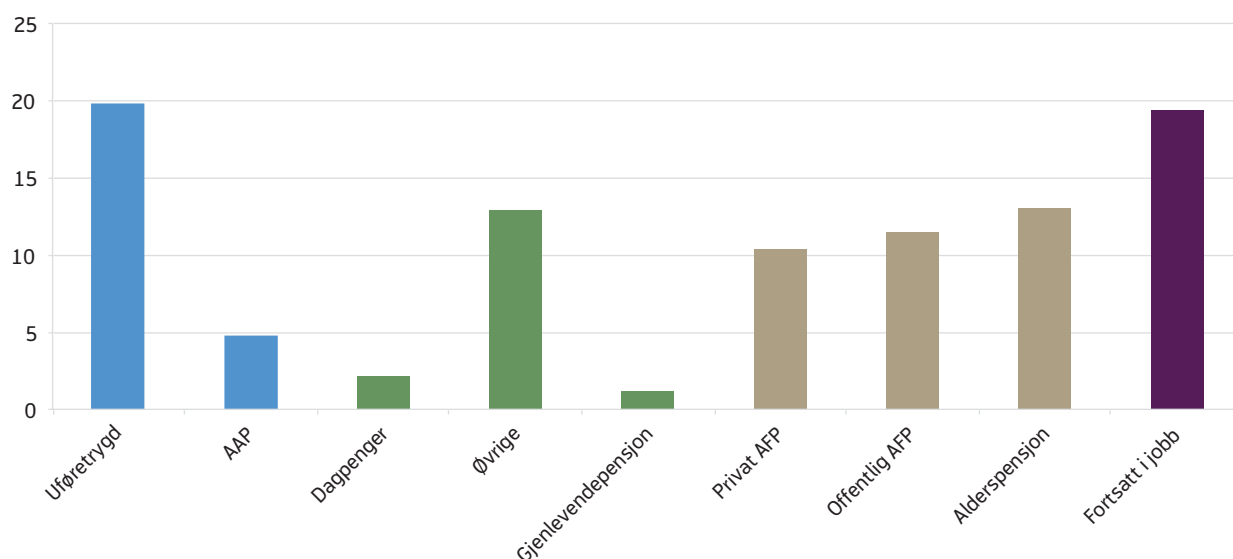
mottar uføretrygd har gått kraftig ned, har andelen med arbeidsavklaringspenger økt. Dette er i tråd med Jacobsen (2014), som fant en betydelig nedgang i andelen i aldersgruppen 62–66 år som mottar uføretrygd i perioden etter innføringen av pensjonsreformen. Det var i forkant av reformen uttrykt en frykt for at den skulle medføre en økning i overgangen til helserelaterede ytelser. Dette fordi man ved å motta helserelaterede ytelser fram til alderspensjon ved 67 år, kan utsette uttak av alderspensjon og dermed unngå kostnadene ved tidlig uttak. Men det er så langt ikke funnet tegn til noen slik effekt.

Andelen som slutter i jobb og går over til en form for pensjon har økt fra eldre til yngre årskull. Økt overgang til pensjon betyr at det er flere som jobber til de selv kan velge avgang fra arbeidslivet.

Midlertidige opphold utenfor arbeid

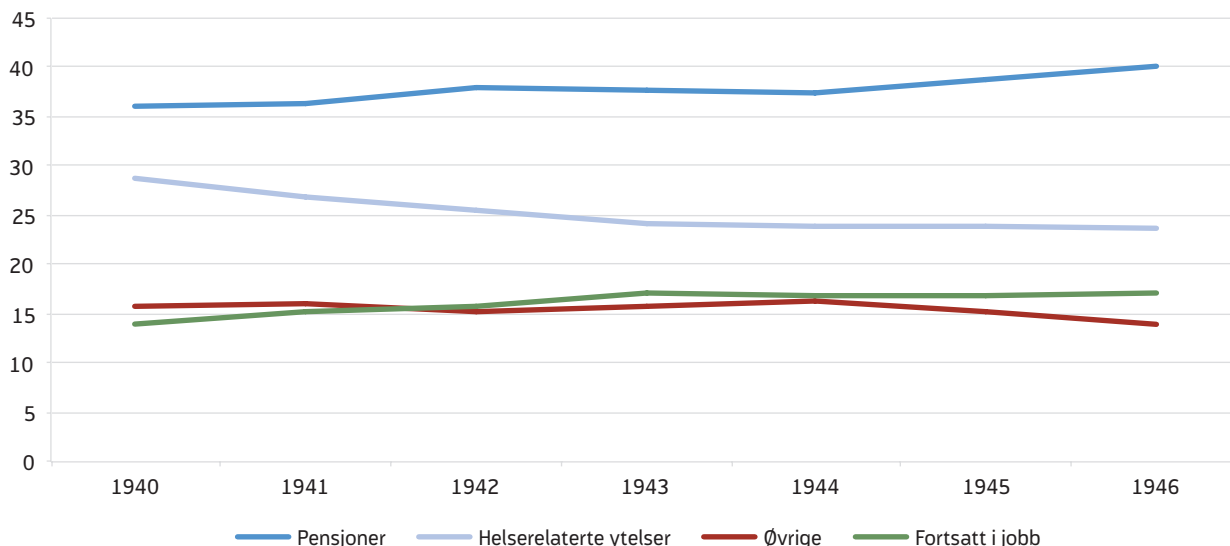
Det er relativt få som har avgang fra arbeidslivet til midlertidige ytelser fra NAV, mens over 10 prosent har avgang til «annet»-gruppen, det vil si at de ikke har en av de ytelsene som vi ser på her. Dette kan være personer som mottar en tidligpensjon med særaldersgrense, har blitt selvstendig næringsdrivende eller blir forsørget av andre. Det kan også være personer som

Figur 8. Andelen som er i ulike tilstander året etter endelig avgang fra arbeid, samt andel fortsatt i arbeid. Samlet for alle årskull. Prosent

Kilde: NAV

Figur 9. Andelen som er i ulike tilstander året etter endelig avgang fra arbeid og andelen som fortsatt er i jobb, etter fødselskull. Samlet for alle aldre over 50 år. Prosent

Kilde: NAV

venter på en ytelse, slik som arbeidsavklaringspenger eller uføretrygd, i og med at vi her bare har undersøkt status året etter at de sist var i arbeid.

Hvis vi går tilbake og inkluderer de som har midlertidige opphold uten arbeid, gjelder dette spesielt de nevnte som vi ikke finner med andre ytelser, de som blir arbeidsledige eller har nedsatt arbeidsevne og mottar arbeidsavklaringspenger.

Blant dem som ikke er i jobb eller mottar noen ytelser, finner vi fire av ti i arbeid året etter. Nesten to av ti mottar en helserelatert ytelse året etter. Det kan tyde på at de er mellom arbeid og ytelse i en periode, mens de venter på at søknaden om arbeidsavklaringspenger eller uføretrygd blir behandlet. De kan også motta sykepengene for arbeidsforhold som ikke lenger er aktive. I underkant av fire av ti som ikke mottar noen av ytelsene vi ser på, finner vi igjen med alderspensjon året etter. Mange av disse mottar sannsynligvis tjenstepensjon med særaldersgrense. Relativt mange av de som er med i vår populasjon, om lag en fjerdedel, er innom en periode hvor de hverken er registrert med jobb eller ytelse.

For dem som mottar dagpenger et år, er fire av ti tilbake i arbeid året etter. Like mange finner vi uten noen ytelse. Det kan være at de har brukt opp dagpengerrettighetene og fortsatt ikke har funnet seg jobb. Hvis de heller ikke har nedsatt arbeidsevne, har de dermed ikke rett til arbeidsavklaringspenger eller uføretrygd. Litt over ti prosent av dem som mottar dagpenger går over til alderspensjon året etter. Denne andelen har gått kraftig ned de siste årene. Dette kan ha sammenheng med innstramminger i reglene for dagpenger etter fylte 64 år. Fram til 1. januar 2011 gjaldt det særregler for dagpengemottakere over 64 år, hvor de under visse vilkår kunne fortsette å motta dagpenger fram til fylte 67 år. Dette, i kombinasjon med effekter av pensjonsreformen, medførte en nedgang i antall mottakere av dagpenger (Galaasen og Sørbø 2013).

Langt færre av de som mottar arbeidsavklaringspenger i en periode kommer tilbake i jobb. Mens 40 prosent av dagpengemottakerne kommer tilbake i arbeid, så er tilsvarende andel for mottakere av arbeidsavklaringspenger 15 prosent, mens langt flere mottar uføretrygd. Dette gjelder over 60 prosent av de som har avgang fra arbeidsavklaringspenger.

Mulige utvidelser

Denne artikkelen har beskrevet hvilke veier ulike kull med 50-årige arbeidstakere har tatt ut av arbeidslivet de siste tiårene. Vi har antydnet enkelte mulige forklaringer på hvor mye de ulike veiene benyttes, og endringene som er observert i perioden vi ser på, men uten at vi har undersøkt nærmere hvilke av forklaringene som eventuelt har størst forklaringskraft. Bråthen og Bakken (2012) går nærmere inn på hva som påvirker tidspunktet for avgang fra arbeidslivet, hovedsakelig for perioden før innføringen av pensjonsreformen. De fant at det er helsetilstanden, tidspunktet for ektefellens pensjonsbeslutning og om man er ansatt i en bedrift med avtalefestet pensjon som påvirker beslutningen om å fortsette i jobb eller ikke.

Det er mulig å benytte det datasettet som er bygd opp til beskrivelsene i denne artikkelen til analyser av veier ut av arbeidslivet, og gjerne av mer spesifikke problemstillinger enn i denne artikkelen. Da kan vi spesielt undersøke nærmere hvilke forklaringer de ulike veiene ut av arbeidslivet har, og hvordan endringene som har skjedd har endret forutsetningene for å stå i arbeid.

Referanser

Bråthen, Magne og Frøydis Bakken (2012) «Seniorer i arbeidslivet – hva påvirker beslutningen om å fortsette i jobb?». *Arbeid og velferd*, 2/2012, 38–48.

Dahl, Espen Halland og Ole Christian Lien (2013) «Pensjonsreformen – flere eldre i arbeid». *Arbeid og velferd*, 1/2013, 58–71.

Fevang, Elisabeth, Simen Markussen og Knut Røed (2014) «NAV-reformen: Støvet legger seg etter en turbulent omstilling». *Søkelys på arbeidslivet*, 1–2/2014.

Galaasen, Anders Mølster og Johannes Sørbø (2013) «Pensjonsreformen og arbeidsledige over 60 år». *Arbeid og velferd*, 1/2013, 72–82.

Haga, Oddbjørn (2015) «Forventa pensjoneringsalder og yrkesaktivitet». *Arbeid og velferd*, 2/2015.

Hernæs, Erik, Simen Markussen, John Piggott og Knut Røed (2015) «Pension Reform and Labor Supply – Flexibility vs. Prescription». *CEPAR working paper*, 3/2015.

Jacobsen, Ove (2014) «Pensjonsreformen: hvilken innvirkning har den hatt på bruken av helserelaterede ytelser?». *Arbeid og velferd*, 3/2014, 64–73.

Kann, Inger Cathrine, Ola Thune og Anders Mølster Galaasen (2013) «Gir lavere sykefravær færre på langtidsytelser?». *Arbeid og velferd*, 3/2013, 39–48.

Schreiner, Ragnhild og Simen Markussen (2012) «NAV-reformen: «Færre i arbeid og lenger på trygd». *Søkelys på arbeidslivet*, 1–2/2012.

St.meld. nr. 6 (2006–2007) *Om seniorpolitikk. Seniorane – ein ressurs i norsk arbeidsliv*. Oslo: Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

St.meld. nr. 9 (2006–2007) *Arbeid, velferd og inkludering*. Oslo: Arbeids- og inkluderingsdepartementet.